

Carlo Levi

Kristus jäi pidama Ebolis

Itaalia keelest tõlkinud Heete Sahkai

SA Kultuurileht

Tõlgitud väljaandest:

Carlo Levi
Cristo si è fermato a Eboli
Einaudi
Torino, 1945

Toimetanud Triinu Tamm
Korrektuuri lugenud Katrin Kern
Kujundanud Maris Kaskmann

© 1945, 1963, 1975, 2010 ja 2014 Giulio Einaudi editore s.p.a., Torino
© Tõlge eesti keelde. Heete Sahkai ja Loomingu Raamatukogu, 2022
© Saatesõna. Kristiina Rebane ja Loomingu Raamatukogu, 2022
© Kaanefoto. Carl van Vechten. Vikipeedia, 1947

Kolleegium

Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull, Ilona Martson,
Mati Sirkel, Marek Tamm, Udo Uibo, Vaapo Vaher

Toimetus

Harju 1, 10146 Tallinn
Tel: 627 6425
E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkinud Tallinna Raamatutrükikoda

ISSN 1406-0515
ISBN 978-9916-616-63-5 (trükis)
ISBN 978-9916-616-64-2 (epub)

Autorilt kirjastajale

Hea Giulio

Nagu Sa tead, algab minu raamat „Kristus jäi pidama Ebolis“ sõnades „Hulk aastaid on mööda läinud, aastaid täis sõda ja niinimetatud Ajalugu“. Nüüd on jälle hulk aastaid mööda läinud, aastaid sõda ja ajalugu, asjade ja inimeste muutumist, nii pilgeni täis, tihedaid ja uuenduslikke aastaid, et neid ei saa väljendada arvudes, sest iga nende elus hetk on kestnud igaviku, nagu päris asjadega vahel juhtub. Ja kui Sa annad sellele raamatule nüüd uue kuue – kaheksateist aastat pärast selle esimest väljaannet 1945. aasta defitsiitsel hallil paberil, kui Su kirjastus taassündis pärast sõja pealesunnitud katkestust, pärast Leone Ginzburgi¹ surma ja meie kõigi laialipillutamist, või kakskümmend aastat pärast seda päeva, kui ma need esimesed sõnad kirja panin, teadmata, mis edasi saab, ja hakkasin neist mälulõnga pidi välja kerima mitte ainult minevikusüdamusi, vaid ka aegade ja saatuste lõputut ja poeetilist samaaegsust, varjates end ühes Firenze majas metsiku surma eest, mis hulkus varje ja kiskjaid täis ürgmetsaks muutunud linna tänavatel – siis on need kaheksateist või kakskümmend aastat võib-olla terve ajastu, aga võib-olla üksainus põgus hetk.

Iga hetk võis siis olla viimane, oli iseenesest viimane ja ainuke, seal polnud ruumi kaunistustele, eksperimenteerimisele, kirjandusele, vaid ainult tegelikkusele, mis on asjades ja nende taga. Ja armastusele, mis oli küll kärbitud ja kaitsetu, aga hoidis üksinda koos maailma, mis oleks muidu laiali lagunenu ja kadunud.

Maja oli peidupaik, raamat aktiivne enesekaitse, mis muutis surma võimatuks. Ma ei ole seda kunagi hiljem tervenisti üle lugenud – täiesti

¹ Leone Ginzburg (1909–1944) oli itaalia literaat ja antifaašist, Einaudi kirjastuse esimene peatoimetaja, kelle natsid 1944. aastal vanglas surnuks piinasid. – *Siin ja edaspidi tõlkija märkused.*

objektiveerununa on see jäänud mulle meelde kui pilt nooruse puhtast energiast, mida ei suuda hävitada need asjad, mida me nukruse ja armastusega hindame ja vaatleme. Kes oli siis see mina, kes uitas seal tühjal savimaastikul, talupoegade maailma igaveses liikumatuses, kitse jõllitava pilgu all, ja vaatas esimest korda asju, mis on kusagil mujal, olles ise peidus nagu võrse puukoore all?

Ehk oli seegi keegi teine, tundmatu ja veel välja kujunemata nooruk, kelle juhus ja aeg olid paisanud sinna, nende kollaste loomasilmade alla, naiste, meeste ja laste mustade silmade alla,

(mustad silmad, mille nutud
lõpututel surnuvalvetel
on teinud tühjaks, vaadake
hinge sügavusse)

et ta leiaks ennast mujal, teises kui ta ise, avastaks ajaloo väljaspool ajalugu, aja väljaspool aega, valu, mis tuleb enne asju, ja iseenda mujal kui Narkissose veepeeglis, inimestes, läbikuivanud maas? Või oli ta seesama, kes täna, oma esimeses, varjatud, nooruslikus usaldusavalduses?

Muidugi ei avanenud kõiges selles, mida see noormees (kes olin võib-olla mina) koges, mitte ainult ühe tundmatu maa tegelikkus, tundmatud keeled, tööd, vaevad, valud, viletsused ja kombid, mitte ainult loomad ja maagia, vanad lahendamata probleemid ja võimule vastanduv vägi, vaid ka teisesuse kohalolu, lõpmatu samaaegsus, eksistents kui kooseksisteerimine, indiviid kui kõikide suhete asukoht, ja lõputute suletud võimaluste liikumatu maailm, pimedad algusajad, mis on valmis liigutama hakkama ja välja tulema, nagu liblikad kookonist; ja selle loo individuaalne igavikulisus, meis kõigis olev Lucania, elujõud, mis on valmis muutuma vormiks, eluks, institutsioonideks, võitluses isade ja isandate institutsioonidega, mis oma ainutegelikkuse preentsioonis kuuluvad minevikku ja on surnud.

Selle nooruki ainus suur õnn seisnes selles, et ta oli (tänu oma vanusele, haridusele, iseloomule, võimetusele leppida negatiivse maailmaga) nii vaba oma ajast, nii täielikult sellest pagendatud, et ta sai olla tõeliselt samaaegne, ja mitte ainult lõpmatu samaaegsusega samaaegne, vaid tegelikult samaaegne uute inimestega, väikeste, hämarate inimestega,

kellega koos tal oli õnn elada ja kujuneda ja ennast tundma õppida. Nii sattus ta olema teismeline koos teismelise ja väljendamatu maailmaga, noor koos dramaatilise ja ohtliku vabanemise noorusliku maailmaga, ja saama täiskasvanuks koos selle maailma täiskasvanuks saamisega, kogu maailma kõigi Lucaniate kõigis vennalikes olendites.

Seetõttu oli „Kristus jäi pidama Ebolis“ esmalt kogemus, maali- mine ja luule, ja seejärel teooria ja tõerõõm („Vabadusehirmu“² näol), ning muutus lõpuks otseselt jutustuseks, kui selle tegi võimalikuks uus analoogiline kogemus, otsekui armastuse kristalliseerumise protsessi läbi, ja arenes siis edasi järgmistes raamatutes, sedamööda, kuidas muutusid autori hing, keha ja sõnad koos inimeste muutumisega uuest teadvusest sütitatud ajas. See protsess ei ole ega ole kunagi olnud samastumine mingi antusega, põgenemine objektiivsusse, vaid pigem armastuse jätkuv eristumine. See on – nagu ütles kallis sõber Rocco Scotellaro³ „Uva puttanelas“, kus ta kirjutab selle raamatu, selle „tunnistuse“ ettelugemisest kaheksateistkümnemele kongikaaslasele Matera vanglas – sarnanemine, ja oma sarnasuse armastamine.

Seetõttu tundub „Kristus jäi pidama Ebolis“ mulle praegu esimese hetkena ühes pikas loos, mis on muutudes jätkunud, ja jätkub teistsugusena, minus, asjades, sündmustes, inimeste südames ja kõigis raamatutes, mis ma olen kirjutanud ja mida kirjutan praegu ja tulevikus (ja mille Sina välja annad), niikaua kui ma olen võimeline kogema kogu tegelikkuse samaaegsust ja kooseksisteerimist ja ühtsust ja mõistma tegude, nägude, sõnade tähendust väljaspool kirjandust lihtsa ja poeetilise vabadusena.

Carlo Levi
Rooma, juuni 1963

2 „Vabadusehirm“ (*Paura della libertà*) on Carlo Levi esseekogumik, mis ilmus 1946. aastal.

3 Rocco Scotellaro (1923–1953) oli Lõuna-Itaalia kirjanik ja vasakpoolne poliitikategelane.

Hulk aastaid on mööda läinud, aastaid täis sõda ja niinimetatud Ajalugu. Elu on pillutanud mind siia ja sinna, nii et ma pole veel saanud täita lubadust, mille ma lahkudes talupoegadele andsin, ega nende juurde tagasi minna, ja mul pole aimugi, kas ja millal ma selle üldse täita saan. Aga suletud maailmas, nelja seina vahele suletuna, on hea minna mälus tagasi sinna teise maailma, mis on kinni valus ja tavades, kuhu pole asja Ajalool ega Riigil, igavese kannatlikkuse maailma; oma lohutule ja rõõmutule maale, kus elab talupoeg oma muutumatus tsivilisatsioonis, kõigest kaugel ja viletsuses, viljatul pinnal, kõrvuti surmaga.

„Meie ei ole ristiinimesed,“ ütlevad nad, „Kristus jäi pidama Ebolis.“ Ristiinimene tähendab nende keeles inimest. See on vana ütlus, mida ma olen kuulnud väga palju kordi, nende suus väljendab see võib-olla lihtsalt lootusetut alaväärsuskompleksi. Meie ei ole ristiinimesed, me ei ole inimesed, meid ei peeta inimesteks, me oleme loomad, koormaeeslid, isegi vähem kui loomad, vaimud, tondid, kes elavad oma vaba demoni- või inglielu, samal ajal kui meie peame taluma ristiinimeste maailma, mis on teisel pool silmapiiri, kannatama selle raskust ja võrdlust. Aga sellel ütlusel on palju sügavam tähendus, milleks – nagu sümboolse väljenduse puhul ikka – on sõnasõnaline tähendus. Kristus jäi tõepoolest pidama Ebolis, kus maantee ja rong eemalduvad Salerno rannikust ja merest ning sisenevad Lucania trööstiteele aladele. Kristus ei jõudnud siia, ega ka mitte aeg, ega individuaalne hing, ega lootus, ega põhjuste ja tagajärgede seos, mõistus ega Ajalugu. Kristus ei jõudnud siia, nagu ei jõudnud ka roomlased, kes valitsesid suurtel maanteedel ega kippunud mägedesse ja metsadesse, ega kreeklased, kes õilmitsesid rannikul Metapontos ja Sibaris. Mitte ükski söakas õhtumaalane ei toonud siia tunnetust aja liikumisest, ega riigiteokraatiat, ega lakkamatut tegutsemist, mis saab toitu iseendast. Keegi pole puutunud seda maad teisiti kui vallutaja või vaenlase või mõistmatu külalisena. Aastaajad voolavad üle talupoegade töö ja vaeva, täna samamoodi nagu kolm tuhat aastat enne Kristust – mitte ükski

inimlik ega jumalik sõnum ei ole kõnetanud seda muutumatut vaesust. Me räägime eri keeli – meie keelest ei saada siin aru. Suured rändurid ei väljunud oma maailma piiridest, nad käisid oma hinge radadel, hea ja kurja, moraali ja lunastuse radadel. Kristus laskus juudi moraali maa-alusesse põrgusse, et murda maha selle väravad ajas ja pitseerida need igavikus. Aga siia pimedale maale, kus pole pattu ega lunastust, kus kuri ei ole moraalne, vaid on maine valu, mis kätkeb igavesti asjades, Kristus ei laskunud. Kristus jäi pidama Ebolis.